

Олександр ДЄДИК

БОРОТЬБА ЗА МОСТИ ЧЕРЕЗ ДНІСТЕР НАПЕРЕДОДНІ ЧОРТКІВСЬКОЇ ОФЕНЗИВИ

У статті аналізується боротьба за переправи через Дністер під час українсько-польської війни 1918–1919 рр. Результат цих боїв помітно змінив тактичну ситуацію на фронті, на декілька днів позбавивши дві польські дивізії можливості продовжувати наступ, створивши сприятливі умови для започаткування Чортківської офензиви.

Ключові слова: *Галицька Армія, мости через Дністер, Чортківська офензива, 1919.*

Мости здавна зайняли помітне місце в історії воєн. З ними пов'язані як напів-легендарні розповіді про Горація Коклеса, котрий самотужки захищав переправу на Тібрі від етрусків, так і ретельно вистудійовані операції на зразок “Market Garden”, проведеної восени 1944 р. у Голландії. Неушкоджені переправи відкривали дорогу наступаючим арміям для подальшого просування, натомість зруйновані надавали можливість тим, що відступали перевести дух і підготуватися до подальших битв.

Наприкінці травня 1919 р. боротьба за мости через Дністер у Галичі, Єзуполі й Нижневі помітно вплинули на подальший перебіг українсько-польської війни 1918–1919 рр. та принесла заслужену славу саперам Галицької Армії (ГА).

На світанку 24 травня 1919 р. збройні сили Румунії завдали підступного удару в спину армії Західної Облaсті Української Народної Республіки (ЗОУНР), розпочавши окупацію Покуття. Наступаючі у Галичині польські війська отримали наказ якнайшвидше встановити з ними безпосередній контакт¹. Напад зрадливого сусіда остаточно знівельовав розрахунки шефа штабу ГА полковника Віктора Курмановича на оборону між Дністром і Карпатами².

25 травня 1919 р. оперуючий у цій смузі III корпус отримав наказ Начальної Команди Галицької Армії (НКГА) ч. оп. 2871 про відступ на лівий берег Дністра³. Годі було й думати про перехід розбурханої тривалими дощами ріки вбід. У потоці каламутної води, що вирвався з берегів, зник навіть дерев'яний міст поблизу Мартинова⁴. У розпорядженні командування III корпусу залишилися лише два фундаментальні мости – для колісного транспорту в Галичі й залізничний у недалекому Єзуполі.

Після звістки про румунський напад розпочалася хаотична евакуація району Коломия – Станиславів (сучасний Івано-Франківськ). Оскільки знищені під час Першої світової війни мости для колісного транспорту в Устечку й Нижневі ще не встигли відбудувати, чималій кількості потягів, підвод і людей довелося

перетинати Дністер єдиним залізничним мостом у Нижневі. Загальна чисельність евакуйованих складала 20 тисяч осіб⁵. Очевидець свідчив, як відбувалася переправа: "...тут лише один одинокий міст через Дністер і то залізничний, для авт, гармат і підвод доволі невиконаний для переходу. Всілякі військові команди, установи (багато лічниць), формації, станиці жандармерії, цивільні урядовці... днем і нічню ідуть через Нижнів... Залізнична дорога до Нижнева заставлена потягами, битий шлях завалений возами, площі перед містом і в місті Нижневі повні всіляких обозів. А кожний хоче перший як найскорше дістатися на північний беріг Дністра!"⁶.

27 травня полковник В. Курманович інформував Начального Вождя (головнокомандувача) ГА генерала Олександра Грекова, що III корпус отримав наказ "знищити основно всі переходи на Дністрі"⁷. В такий спосіб Начальна Команда розраховувала не лише вивести з-під удару ворога розшарпаний невдалими боями III корпус. Позбавлені переправ одразу дві польські дивізії зі складу операційної групи генерала Вацлава Івашкевича (3-тя дивізія легіонерів і 4-та дивізія піхоти) на певний час перетворювалися на пасивних спостерігачів подій, які б розгорталися на лівому березі повноводної ріки.

Командувач 4-ї дивізії піхоти генерал Францішек Александрович міг зашкодити планам НКГА, спробувавши захопити міст у Галичі раптовою атакою. Для виконання таких завдань у його розпорядженні був летючий загін уродженця Щирця поручника Станіслава Мачека. Майбутній генерал, який під час Другої світової війни успішно командував польською бронетанковою дивізією, розпочав практичне вивчення основ бліцкригу не на танках, а на запряжених кінсьми возах. Ними піхотинці поручника С. Мачека швидко просувалися вперед і, маючи в достатку ручних гранат, атакували там, де їх не очікували.

Щоб відкрити шлях на Галич і Станіславів, необхідно було заволодіти мостом через ріку Лімницю у Калуші. Українці планували знищити цю дерев'яну конструкцію, запаливши згромаджені на обидвох кінцях купи легкозаймистого матеріалу, під якими знаходилися ящики з ручними гранатами. Однак підрозділ, призначений для виконання цього завдання, щойно розташовувався на позиції, не сподіваючись негайної появи ворога.

Зорієнтувавшись у ситуації, поручник С. Мачек повів своїх людей в атаку. Одна група вояків закидала гранатами і засипала кулями протилежний берег ріки. Під прикриттям цієї стрілянини двоє підстаршин-відчайдухів із неймовірною швидкістю скинули у воду першу купу, що вже палала. Слідом, не гаючи жодної секунди, на міст кинулися вояки групи, призначеної для атаки. Раптовий та рішучий удар виявився настільки несподіваним, що галичани відступили, навіть не спробувавши підпалити другу "міну"⁸.

Водночас із "уланами на возах" поручника, котрі діяли на правому березі Дністра, лівим берегом ріки до Галича наближався ще один ворожий підрозділ. Взимку 1918–1919 рр. польські бронепотяги виявилися грізним супротивником недостатньо організованої й нерідко позбавленої належної підтримки артилерії галицької піхоти. Щойно у лютому фортеці на колесах почали втрачати домінуючі позиції на полі бою⁹. Зате бронепотяги з десантом піхоти могли стрімко просуватися вглиб ворожої території, зненацька захоплюючи важливі стратегічні об'єкти.

Один із таких рейдів виконав польський бронепотяг “Смок”, заволодівши 25 травня 1919 р. складом амуніції в Букачівцях. Наступного дня його залога захопила станцію Бурштин, а 27 травня “Смок” вирушив далі з метою оволодіти мостами у Галичі й Єзуполі¹⁰.

На початку війни українцям не щастило як з обороною так і зруйнуванням переправ. Згідно з наказом ще напередодні 1 листопада 1918 р., висадження мостів у Перемишлі місцева військова команда спочатку не могла знайти вибухового матеріалу, а коли його, врешті-решт, вдалося розшукати, виявилось, що ніхто не вміє ним скористатися¹¹. Висланий до Городка з валкою возів, навантажених зброєю й вибухівкою, поручник Ананія Степанів не зумів зруйнувати залізничний міст через ріку Верещицю¹², яким Перемишля до Львова без перешкод дісталися з потяги з допомогою польським повстанцям. Під час вирішального бою за столицю Галичини 21 листопада 1918 р. неякісний екразит завадив знищенню залізничного мосту понад Полтвою поблизу Підзамча¹³.

Бій у Кристинополі (сучасний Червоноград) 28 січня 1919 р., під час якого артилеристи батареї поручника Івана Околата не дозволили уланам підполковника Владислава Беліни-Празмовського раптовою атакою заволодіти мостом через Західний Буг, показав, що ГА пережила хворобу зростання. Упродовж травневого відступу більші й менші мости вже згорали або злітали у повітря. Однак супротивник також міг похизуватися здобутими переправами, серед яких найважливішими виявилися мости у Миколаєві та Стрию.

Долю мосту в Галичі довірили приділеній до II Коломийської бригади отамана Франца Тінкля сотні саперів під командуванням поручника Рика (Рихарда) Ярого (Цій непересічній людині доведеться згодом відіграти помітну роль в Організації Українських Націоналістів)¹⁴. Свідомий ваги дорученого завдання, поручник Р. Ярий разом зі своїми потомленими маршем саперами негайно заходився мінувати міст.

Під час Першої світової війни одну з його секцій цього мосту було зруйновано. Замість неї збудували тимчасову дерев'яну конструкцію. Мостом без упину переходили підрозділи III корпусу та валки цивільних. Не зупиняючи руху, поручник наказав приготувати легкозаймистий матеріал, щоб спалити дерев'яну секцію, а під дві залізні заложити вибухівку.

Спостерігаючи за вправною роботою саперів, командир VIII Самбірської бригади полковник Антін Кравс не приховував задоволення¹⁵. О 19 год. 45 хв. 26 травня 1919 р. до Начальної Команди Галицької Армії надійшло повідомлення ч. оп. 2886, що міст у Галичі приготований до висадження¹⁶. Потомлені сапери загнули біля власної обозної валки, оскільки в переповненому відступаючому місті годі було знайти приміщення.

Прокинувшись на світанку 27 травня, поручник Р. Ярий довідався, що міст у Єзуполі все ще не знищений. Вранці командування III корпусу вислало відповідний наказ до штабу групи “Нижнів”, утвореної з підрозділів, що відступили з Покуття. Однак призначений для виконання наказу загін поручника Юрківа міг прибути на місце щойно наступного дня¹⁷.

Добре розуміючи значення мосту в Єзуполі, поручник Р. Ярий вирішив діяти негайно. “Без довгої надуми прохав я майора Тінкля дозволу якщо можливо,

висадити цей міст, на що майор Тінкль і згодився¹⁸. Не гаючись, командир сотні разом з чотирма саперами вирушили у дорогу возом, наладованим екразитом. Їх супроводжували троє верхівців.

У цей же час з протилежного берега до мосту наближався ворог. Покидаючи Станиславів, українці, передали владу місцевому Польському національному комітету. Організована комітетом доволі численна міліція, покликана підтримувати порядок у місті до прибуття регулярних частин польського війська, не обмежилася виконанням тільки цього завдання. Встановивши кулемети на залізничних платформах, поляки навсебіч розіслали такі імпровізовані бронепотяги, займаючи з їх допомогою навколишні села. 27 травня один із них вирушив до Єзуполя¹⁹.

Того дня віз виявився спритнішим за потяг – першими до мосту дісталися вояки поручника Р. Ярого. Залишивши верхівців вартувати, сапери заходилися закладати вибухові заряди. За цією роботою їх застали польські міліціонери. Чуйна сторожа не дала ворогові можливості напасти зненацька, привітавши його вогнем. Тоді поляки поділилися на дві групи – одна обстрілювала міст, а інша човнами переправилася на лівий берег Дністра, щоб атакувати саперів з тилу.

“... почувся тукіт скоростріла й засвістили кулі коло наших голів... З голошним стогоном паде один із моїх людей тяжко ранений. Град куль сиплеться на нас, так що дальша праця неможлива²⁰, – згадував поручник Ярий. Підхопивши пораненого і відстрілюючись, українці дісталися до воза і чвалом погнали коней. В останню мить їм вдалося вирватися з ворожого оточення, однак наполовину замінований міст дістався полякам неушкодженим.

Напередодні разом з частинами III корпусу мостом у Галичі переїхала на лівий берег Дністра єдина уціліла 3-дюймова польова гармата батареї поручника Стефана Когута. Командир батареї, який в австрійському війську служив у полку кінної артилерії, був відважним до безтями. Завжди обирав вогневу позицію так, щоб стріляти прямим прицілом, сам або з кількома вояками міг атакувати десятки ворогів. Кулі продірявили увесь його плащ, однак самого сміливця оминули.

Під час відступу поручник С. Когут зауважив дві покинуті гаубиці. Честь артилериста вимагала не залишати справних гармат ворогові. Командир батареї вирішив забрати обидві гаубиці з собою. Для цього довелося зменшити число коней у кожному запрязі з шести до чотирьох. Незабаром довелося зупинитися, щоб дати коням перепочити. Польські війська, які на цьому відтинку енергійно просувалися вперед, швидко наздогнали батарею і несподівано накрили місце стоянки прицільним артилерійським вогнем. Врятувати пощастило лише одну з шести гармат.

На рампі станції Галич гармаші поручника Когута зауважили декілька справних 3-дюймових гармат, у яких не виявилось господаря. Батарею негайно доповнили до повного складу²¹, однак бракувало коней. Саме у цю мить поблизу прогуркотів віз поручника А. Ярого.

Тривожна інформація про захоплення ворогом мосту в Єзуполі спонукала діяти негайно. На стрільців поручника Юрківа годі було розраховувати. Їм, без сумніву, вдалося б відкинути польських боївкарів, однак перш, ніж вони дісталися б до мосту, на полі бою могли з'явитися регулярні польські частини. Справді, 28 травня до Станиславова вже прибули вояки поручника С. Мачека і 9-й полк

уланів зі складу дивізії генерала Александровича²². Під їхнім натиском 120 гуцулів²³ поручника Юрківа раніше чи пізніше змушені були б відступити.

Тож пропозиція поручника Ярого ще раз спробувати висадити міст знайшла відгук у командування. Цього разу для охорони саперів виділили чету піхоти. Щоб швидше дістатися до місця, вирішили їхати залізницею. Помітивши на рампі гармати, на реалізацію ідеї встановити одну з них на залізничній платформі не довелося довго чекати. Незабаром імпровізований бронепотяг вирушив на південний схід.

Тим часом з північного заходу до Галича наближався “справжній” бронепотяг “Смок”. З критих товарних вагонів, зміцнених зсередини бетоном, грізно виглядали чотири гармати і шість кулеметів. Залога бронепотяга під командуванням поручника Адама Цецкевича складалася переважно з краків’ян, а серед піхотинців десанту переважали студенти Ягеллонського університету.

Вже упродовж декількох днів поляки вважали українську армію розгромленою. 20 травня 1919 р. у комунікаті III відділу польського верховного командування зазначалося: “Останні події на фронті дають підстави вважати, що галицька армія перебуває в стані повного розкладу. Розгромлені українські війська в паніці відступають”²⁴. Переможний настрій ширився настільки швидко, що навіть віддалений від фронту і столиці землевласник Ян Гупка 26 травня занотував у щоденнику: “Сучасна стадія війни з русинами – то вже тільки переслідування”²⁵.

Годі дивуватися, що залога “Смока” впевнено розраховувала повторити успіх, який супроводжував їх у Букачівцях і Бурштині. Поручник Цецкевич навряд чи сподівався непомітно підкрастися до Галича. Колія підходила до станції відкритим полем майже прямою лінією. Дим з труби паротяга помітили б з віддалі декількох кілометрів. За таких обставин козирем могла стати швидкість.

Видовище бронепотяга, який мчав до станції, могло спантеличити кого завгодно, але не поручника С. Когута. Мисливець помітив здобич, а розташовані на рампі гармати виявилися чи не у найзручнішій для стрільби прямим прицілом позиції. Пролунали короткі команди, й у бік “Смока” полетіли перші набої.

Досвідчені артилеристи пристрілялися швидко. Невдовзі контрольна платформа бронепотяга розлетілася, ще два набої влучили у вагони, але, на щастя для залоги, зрикошетили²⁶. Зрозумівши, що до станції не доїде, командир “Смока” наказав відступати.

Тим часом, друга спроба поручника Р. Ярого висадити міст у Єзуполі розпочалася жвавою стріляниною, однак закінчилася без особливих ускладнень. “Уже здалека зустрінено нас огнем. Декілька стрілів із гармати та рішучий наступ піхоти проганяють ворожий відділ аж за горбки над Дністром. Роботу скоро покінчено, бо вороги не мали відваги усунути екразіт, приготований нами ще вранці на мості. Я запалюю шнур і міст з великим гуком вилітає у воздух”²⁷, – згадував Р. Ярій.

Згодом український старшина-парламентер “сот. К.” (за цим, на перший погляд, дивним буквосполученням переховувався від небажаного ока сотник Колтунюк) пригадував думки під час переправи через Дністер. “Я мав час добре приглянутися знищеному мостови, якого зірвана часть між середними підпорами лежала в розбурханих хвилях Дністра. Мостові в’язання крайних підпор не видержали тягару й сили розриву, урвались і з обох боків повисли у воздуху кільканайцять метрів над водою. Мене опанувало якесь утаєне вдоволення”²⁸.

Думки сотника перервав капітан польських саперів, який попросив привітати колегу з іншого боку фронту з майстерно виконаною роботою. Він сказав, що міст не вдасться полагодити навіть упродовж шести тижнів. Р. Ярий з повним правом уважав ці слова найкращою нагородою.

Відбудовою мосту в Єзуполі керував професор Львівської політехніки і майбутній прем'єр-міністр Польщі, капітан Казимір Бартель. Уже 15 червня 1919 р. квартирмейстерство Галицько-Волинського фронту наказом №105 оголосило йому особисто, а також воякам другої роти I залізничного батальйону подяку за відновлення мосту. У наказі зазначалося, що роботи вдалося завершити упродовж декількох днів²⁹.

На основі цієї інформації, можна припустити, що капітан Бартель або суттєво недооцінив власні здібності, або намагався ввести українське командування в оману щодо можливого терміну відновлення мосту. У будь-якому випадку Начальній Команді Галицької Армії вистачило часу, щоб повною мірою скористатися наслідками висадження й змінити перебіг подій на фронті. З професійної точки зору сапер Бартель переграв сапера Ярого, однак завбачливість, ініціатива й наполегливість останнього виявилися важливішими для загальної справи, ніж фаховість, талант і неабиякий хист менеджера його візаві.

Повертаючись до Галича, поручник Р. Ярий почув відлуння бою. Командир "Смока", розуміючи, що бронепотяг не зможе просуватися вперед, доки зі станції стрілятимуть гармати, наказав піхотинцям десанту їх захопити. Однак артилеристи поручника Когута без особливих зусиль утримували супротивника на безпечній віддалі. Надвечір на допомогу полякам почали надходити передові підрозділи 24 полку піхоти. О 20 годині 27 травня Начальна Команда ГА отримала інформацію про помітне збільшення сил ворога під Галичем³⁰. Зволікати було годі, тож поручник Р. Ярий отримав наказ висадити міст не пізніше 23 години³¹.

Тим часом артилеристи поручника Когута розшукали коней для перевезення нових гармат. Де і як вони це зробили, напевно, назавжди залишиться таємницею. Можна, однак, припустити, що це були найкращі з усіх коней, які цього дня перебували в околицях Галича. Польські оглядачі, які не шкодували критичних і навіть образливих слів на адресу Галицької Армії, визнавали, що українська артилерія як у бою, так і назовні виглядала якнайкраще, "мала коні на подив гарні й навіть дібрані в масть! Ці командири-епігони Хмеля, віддамо їм належне, знали на конях і любили їх..."³².

Невдовзі батарея вирушила на схід. Поручник Когут, проаналізувавши свою помилку, не намагався забрати всі гармати зі станції. Долучив до власної уцілілої лише три, решту згодом знайшли на рампі піхотинці "Смока". Знаючи характер поручника Когута, можна не сумніватися, що стріляти ці гармати вже не могли.

З настанням темряви стрілянина вщухла. Мостом уже ніхто не переходив, тож за п'ять хвилин до призначеного терміну поручник Ярий наказав вартовим залишити пости. "Супокійно неначе на вправах, запальною запасний шнур. – Короткий пшик – зачав горіти. Тепер що сил стане до недалекого дому. Короткий натиск на електричний палець. Ясна полумінь скаче аж під небеса й на хвилю освітлює все довкруги. Переразливий страшений гук потрясає землею та воздухом, а густі клуби чорного диму застелюють собою останки моста й ріку... Із залізних від-

ломків моста паде рясний дощ... Далеко-далеко розноситься ще довгий відгомін експлозії”³³.

Потужна вибухова хвиля розшматувала тимчасову дерев’яну конструкцію, тож підпалювати її саперам не довелося. Приступити до відбудови мосту в Галичі польське командування наказало щойно 20 липня 1919 р., тобто вже після відступу ГА за Збруч. Тим не менше, роботи пропонувалося вести у дві-три зміни силами місцевих робітників під наглядом військових³⁴.

28 травня 1919 р. майже на всьому просторі між Карпатами і Дністром польські війська з’єдналися з румунськими. Тоді генерал Галлер вирішив завершити кампанію концентричним ударом на Тернопіль³⁵. З цією метою операційній групі генерала Івашкевича слід було перейти на лівий берег Дністра й наступати у північно-східному напрямку. Після знищення мостів у Галичі та Єзуполі обидві дивізії групи (3-тя дивізія легіонерів і 4-та дивізія піхоти) могли розраховувати на переправу артилерії й обозів лише у Нижневі. Загін польських міліціонерів уже вирушив до містечка імпровізованим бронепотягом. “Улани на возах” поручника Мачека поспішали слідом, а за ними марширували головні сили дивізії генерала Александровича.

Однак заволодіти мостом зненацька не вдалося – українці вже чекали на ворога. Організація оборони Нижнева розпочалася надвечір 25 травня 1919 р., коли до мосту підійшли перші відступаючі з Покуття загони. Командири цих підрозділів без жодного наказу згори, спираючись лише на власне почуття відповідальності та розуміння значення переправи такого класу, вирішили докласти всіх зусиль для її захисту³⁶. 26 травня командуванню групи “Нижнів”, яке очолив сотник Володимир Бемко, вдалося організувати оборону на лівому березі Дністра, а наступного дня підрозділ сотника Івана Сіяка разом з бронепотягом Ч.1 під командуванням поручника Стефана Руменовича зайняли позиції на правому. Завдяки невтомному поручнику Алексієвичу 28 травня міст уже був готовий до висадження³⁷.

Порядок переходу через міст взяла під контроль стаційна команда хорунжого Кукелки, що відразу позначилося на ефективності руху. Четар Іван Велигорський згадував: “За якийсь час ми були на черзі до переправки. Перед нами переправлялася санітарна кольона зі Станиславова. Переправа тревала довго і була небезпечна, бо треба було їхати залізничним мостом, бо іншого не було, а порома теж. Дошки на мості були ушкоджені і коні ранили собі ноги. Я приказав перетягати вози людьми, а коні вести за возами. Йшло гладко, без пригод. Часом треба було переправу перервати, бо переїздив потяг або авто секретаріату”³⁸.

Евакуацію вдалося успішно завершити ще до появи головних сил ворога. Тим не менше, група сотника Сіяка міцно утримувала позиції аж до 30 травня. Цього дня о 15 год. 30 хв. його стрільці відступили на лівий берег ріки. Слідом за ними залізничний міст через Дністер злетів у повітря³⁹.

Через багато років після бою під Нижневом С. Мачек напише у спогадах, що його загін захопив залізничний міст неушкодженим⁴⁰. Годі дивуватися, що час і недосконала людська пам’ять зіграли з сивочолим генералом злий жарг. Однак важко зрозуміти, якими міркуваннями керувалися командири польських підрозділів у травні 1919 р., інформуючи командування, що мости через Дністер у Галичі й Єзуполі потрапили до їхніх рук і стоять непорушно. Справжній стан справ

з'ясувався доволі швидко, і 30 травня в оперативному щоденнику групи генерала Єнджеєвського з'явився запис: "Всупереч попереднім повідомленням мости на Дністрі знищені. Переправа відбується човнами"⁴¹.

Зрозумівши, що з втратою мостів обидві дивізії не скоро зможуть дістатися на лівий берег Дністра, польське командування вирішило перевезти 3-тю дивізію легіонерів залізницею. Однак виконання маневру затяглося. Відступаючи, українці вивели з ладу лінію Станиславів–Стрий, а знищений міст у Єзуполі паралізував рух на лінії Станиславів–Львів. Тому одним підрозділам довелося марширувати до Стрия пішки, а іншим – повільно переправлятися через Дністер у Галичі. Щойно 9 червня транспорти дивізії розпочали прибувати на станцію Красне⁴².

Під Нижневом українці утримували позиції на лівому березі Дністра до 2 червня. Тому передові підрозділи 4-ї дивізії піхоти змогли дістатися на північний берег ріки щойно тоді, коли Галицька Армія залишила лінію ріки Золота Липа. Грізний у переслідуванні відступаючих 9-й полк уланів опинився далеко позаду бойових порядків, оскільки коней довелося перевозити понтонами у Галичі⁴³. Важка артилерія й обози дивізії залишилися у Станиславові, очікуючи на відбудову мосту. Перевезення піхоти, кавалерії й польової артилерії підручними засобами відбувалося надто повільно. Внаслідок цього частини дивізії розтяглися довжелезною колоною від Станиславова через Нижнів до Монастириськ та Підгайців, і лише передовий загін 4 червня 1919 р. вступив до Бучача⁴⁴. Таким чином, коли підрозділи сусідньої дивізії полковника Сікорського вже вийшли до Збруча, вояки генерала Александровича щойно дісталися Стрипи.

Тим часом Галицька Армія, зосередившись у вільному просторі поміж обидвома польськими дивізіями, ввечері 8 червня здобула Чортків, започаткувавши цією перемогою славетний контрнаступ. Сподівання командира польської групи, яка обороняла місто, на своєчасну допомогу 4 дивізії піхоти не виправдалися. Реакцією на поразку став наступний запис у щоденнику операційної групи генерала Єнджеєвського: "Нечувано повільне просування вперед 4 дивізії, з котрою до цього часу не встановлено зв'язку, викликає у війську незадоволення"⁴⁵. Причину затримки дивізії генерала Александровича чітко визначив Розвідчий відділ НКГА, котрий інформував командування: "... похід Поляків здержав ся лише через се, що... в Нижневі є знищені мости і тому не можуть переїхати трени (обози – О. Д.) ані тяжка артилерія"⁴⁶.

Таким чином, завдяки висадженню трьох мостів через Дністер галичанам вдалося:

1. Перекреслили розрахунки генерала Галлера на участь 3-ї дивізії легіонерів і 4-ї дивізії піхоти в концентричному ударі на Тернопіль і остаточній окупації території краю. Позбувшись переправ, обидві польські дивізії щонайменше на 10 днів втратили змогу впливати на перебіг подій на фронті.

2. Виграти час, необхідний пошарпанам у боях підрозділам, щоб відновити бойовий дух і підготуватися до нових боїв. Цими ж днями у Начальній Команді викристалізувалася ідея протинаступу.

3. Розірвати безпосередній зв'язок як між дивізією генерала Александровича й операційною групою генерала Єнджеєвського, так і між частинами 4-ї дивізії піхоти, створивши можливість завдати їм поразки поодиночі.

Ініціатива, професіоналізм й організаційний хист молодших командирів, взаємодія різних родів зброї, продемонстровані під час гонитви за мостами на тактичному рівні, виявилися ключем до успіху стратегічного значення. Годі не погодитися з висновком Р. Ярого, що ця операція стала “пам’ятним днем слави усіх технічних відділів” Галицької Армії⁴⁷.

- ¹ Кройтор К. Проблема Покуття під час польсько-української війни. // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 6: Західно-Українська Народна Республіка: історія і традиції. – Львів, 2000. – С. 309–310; Піддубний І. Операції румунської армії з забезпечення північного кордону “Великої Румунії” у 1919 р. // Воєнна історія Галичини та Закарпаття. Збірник матеріалів Всеукраїнської наукової військово-історичної конференції. – Київ, 2010. – С. 311–317; Przybylski A. Wojna Polska 1918–1921. – Warszawa, 1930. – S. 90.
- ² Курманович В. Відворот УГА за Збруч. Сторінка з нашої історії. // Діло. – Львів, 1934. – Ч. 117; Курманович В. Спомин. // Українське слово. – Париж, 1935. – Ч. 90; Курманович В. Відворот УГА за Збруч. // Літопис “Червоної Калини”. – Львів, 1934. – Ч. 5. – С. 3–6.
- ³ Центральний державний архів вищих органів влади і управління (ЦДАВОУ). – Ф. 2188. – Оп. 1. – Спр. 49. – Арк. 147.
- ⁴ Там само. – Арк. 94.
- ⁵ 3 днів тривоги на Покутті. Хроніка 23–28 травня 1919 р. // Відновлення Української Держави 1918 року. Збірник матеріалів із поясненнями та вступним словом зладив М. Бажанський. – Дітройт, 1979. – С. 25.
- ⁶ Там само. – С. 24.
- ⁷ ЦДАВОУ. – Ф. 2188 – Оп. 1 – Спр. 49 – Арк. 192.
- ⁸ Maczek S. Od podwoły do czołga. – Lublin; Londyn, 1990. – S. 32.
- ⁹ Див. Дедик О. Війна на залізничних коліях. // Літопис Червоної Калини. – Львів, 1992. – Ч. 6–7.
- ¹⁰ Gazeta Wieczorna (Lwów). – 1919. – Nr. 4675. – 15 czerwca. – S. 2.
- ¹¹ Кузьма О. Листопадові дні 1918 р. – Львів, 2003. – С. 242.
- ¹² Центральний державний історичний архів у м. Львові (ЦДІАУЛ). – Ф. 361 – Оп. 1 – Спр. 163 – Арк. 6 зв.
- ¹³ Кузьма О. Вказ. праця. – С. 402.
- ¹⁴ Див.: Кучерук О. Рико Ярій – загадка ОУН. – Львів, 2005. – 212 с.
- ¹⁵ Ярій Р. День слави в історії наших саперів. Витяг із воєнного дневника 2/III сап. сотні. // Історичний календар-альманах “Червоної Калини” на 1925 р. – Львів, 1924. – С. 94.
- ¹⁶ ЦДАВОУ. – Ф. 2188. – Оп. 1. – Спр. 49. – Арк. 173.
- ¹⁷ 3 днів тривоги... – С. 23.
- ¹⁸ Ярій Р. Вказ. праця. – С. 93.
- ¹⁹ Wiek Nowy (Lwów). – 1919. – Nr. 5407. – 5 czerwca. – S. 3.
- ²⁰ Ярій Р. Вказ. праця. – С. 94.
- ²¹ Клодницький О. Моя служба в УГА. // Вісті комбатанта. – Торонто; Нью-Йорк, 1962. – Ч. 9. – С. 31.
- ²² Wiek Nowy. – Lwów, 5 czerwca 1919. – Nr. 5407. – S. 3.
- ²³ 3 днів тривоги... – С. 23.
- ²⁴ O niepodległą i granice. Komunikaty oddziału III Naczelnego Dowództwa Wojska Polskiego. 1919–1921. – Warszawa; Pułtusk, 1999. – S. 207.
- ²⁵ Нурка J. Z czasów wielkiej wojny. Pamiętnik nie kombatanta. – Lwów, 1937. – S. 428.
- ²⁶ Gazeta Wieczorna (Lwów). – 1919. – Nr. 4675. – 15 czerwca. – S. 2.
- ²⁷ Ярій Р. Вказ. праця. – С. 94.
- ²⁸ Там само. – С. 96.
- ²⁹ Державний архів Львівської області (ДАЛО). – Ф. 257. – Оп. 2. – Спр. 246. – Арк. 54.
- ³⁰ ЦДАВОУ. – Ф. 2188. – Оп. 1. – Спр. 49. – Арк. 188.

- ³¹ Ярий Р. Вказ. праця. – с. 94.
³² Słowo Polskie (Lwów). – 1919. – Nr. 152. – 4 czerwca. – S. 4.
³³ Ярий Р. Вказ. праця. – С. 95.
³⁴ ЦДІАУЛ. – Ф. 214. – Оп. 1. – Спр. 528. – Арк. 4.
³⁵ Hupert W. Zajęcie Małopolski Wschodniej i Wołyń w roku 1919. – Lwów; Warszawa, 1928. – S. 76.
³⁶ 3 днів тривоги... – С. 20.
³⁷ Там само. – С. 28.
³⁸ Велишорський І. З Городенки під Нижнів. // Історичний календар-альманах “Червоної Калини” на 1925 р. – Львів, 1924. – С. 87.
³⁹ ЦДАВОУ. – Ф. 2188. – Оп. 1. – Спр. 50. – Арк. 33.
⁴⁰ Maczek S. Вказ. праця. – С. 32–33.
⁴¹ ДАЛО. – Ф. 257. – Оп. 2. – Спр. 849. – Арк. 12.
⁴² Hupert W. Вказ. праця. – С. 78.
⁴³ Tatała J. Zarys historii wojennej 9-go pułku ułanów. – Warszawa, 1929. – S. 9.
⁴⁴ Hupert W. Zajęcie... – S. 87.
⁴⁵ ДАЛО. – Ф. 257. – Оп. 2. – Спр. 349. – Арк. 17.
⁴⁶ ЦДАВОУ. – Ф. 2188. – Оп. 1. – Спр. 51. – Арк. 156.
⁴⁷ Ярий Р. Вказ. праця. – С. 96.

Alexander Dedyk. A STRUGGLE FOR THE DNISTER RIVER CROSSING ON THE EVE OF CHORTKIV OFFENSIVE

An article is describing a struggle for the Dnister river crossing during the Polish-Ukrainian War in late May 1919. The results of this battle notably changed a tactical situation by preventing two Polish divisions from further march to the East, and enabled Galician Army to regroup, and to launch the Chortkiv Offensive.

Keywords: *Galician Army, Dnister river crossing, Chortkiv Offensive, 1919.*